

Kentler, arşivler, göçmen kadınlar...

Elif Çiğdem Artan, kültür-sanat alanındaki kariyerine İstanbul'da başladıktan kısa bir süre sonra müzeyi akademik olarak ele almak istediğine karar veriyor. Ve Almanya'ya taşınıyor. Artan, akademik hayatının yanı sıra Almanya'daki müzelerde çeşitli projeleri yönetip kürasyonlarını üstlenmeye devam ediyor.

SERHAT CACEKLİ
hscacekli@gmail.com

Sosyoloji lisansının ardından Anadolu medeniyetleri ve kültürel miras yönetimi yüksek lisansını tamamlayan Elif Çiğdem Artan, Pera Müzesi'nde çalışırken saha çalışmalarına geri dönmek istiyor ve soluğu Frankfurt'ta alıyor. Doktora yapma kararıyla kendine uygun bir okul ararken Frankfurt Tarih Müzesi'nin "Bibliothek der Alten" projesinde önce gönüllü stajyer olarak, üzerinden çok geçmeden de resmi olarak çalışmaya başlıyor. Bir proje değerini beraberinde getiriyor ve Artan, "Bibliothek der Alten" kapsamında yürütülen "BdA119" Projesi'nin koordinatörü ve küratörü oluyor.

Araştırmalarında göçmen sorunu ve dijital arşivlerin yönetimi gibi günümüz problemlerini ele alan Elif Çiğdem Artan'dan müzecilik kariyerini, kentsel arşivleri ve projelerini dinledik.

Müzecilik alanında saha araştırması yapma kararınızda hangi etmenler etkili oldu?

Galatasaray Üniversitesi'nde sosyoloji okuduktan sonra Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri ve Kültürel Miras Yönetimi Yüksek Lisans Programı'nı tamamladım. Açıkçası yüksek lisans bitirdiğimde doktora yapmayı düşünmüyordum. Yüksek lisans eğitimim boyunca müzecilik çalışmalarına yoğunlaşmıştım, mezun olunca da müzede çalışmak istiyordum. Ancak ziyaretçi araştırmaları üzerine yoğunlaştığım dönemde saha çalışması yapmayı, insanların fikirlerini sormayı, anketleri veriye dönüştürmeyi ve o verilerden bir strateji oluşturmayı daha çok sevdiğimi fark ettim.

Kültür-sanat sektöründe eğitimin yanı sıra staj deneyimleri de önemli, siz de staj yaptınız mı?

Üniversitedeyken zorunlu stajımı Tarih Vakfı'nın İstanbul Kent Müzesi projesinde tamamladım. Yeni müzecilik kavramıyla da o sırada tanıştım ve lisans bitirme tezimi bu konuya yazmaya karar verdim. Daha sonra da müzecilik okumak üzere yüksek lisansa başladım. Yüksek lisanstayken zorunlu staj zamanı gelince bu sefer bir arkadaşımın birliğinde Pera Müzesi'nin kapısını çaldım. Suna ve İnan Kıracı Vakfı (SVİKV) Kültür ve Sanat İşletmeleri Genel Müdürü Özalp Birol bizden bir proje sunmamızı istedi. Biz de müzenin dostluk programını geliştirebileceğimizi söyledik ve stajımızı bu alanda yaptık.

Klasik anlamda birinin yanında oturup işi nasıl yaptığını gözlemlemek dışında kendi projelerini ürettiğim stajlar da oldu. Birlikte çalıştığım profesyoneller hep teşvik edici ve yeni fikirlerle açık olan kişilerdi.

Pera Müzesi'ndeki bu staj, sonradan işe dönüşmüş. Pera Müzesi'nde çalışmaya nasıl başladınız?

Yüksek lisans bitince bu sefer Özalp Bey'in kapısını iş için çaldım. Staj döneminde yakın ilişki kurma şansımız olduğu için beni ve yapmak istediklerimi biliyordu. İş geliştirme projeleri departmanında çalışmaya başladım. Dostluk programını geliştirdim, programın ortaklarıyla çeşitli proje ve etkinlikler ürettik.

Bir yandan da müzenin dijital dönüşümünü geliştirmeye üzere iletişim bölümüyle çalıştım. Sosyal medya paylaşımlarını, internet sitesi güncellemelerini ve e-bülten gönderimlerini takip ediyordum. Ziyaretçi araştırmaları en başından beri müzecilikte ilgi alanım olduğu için düzenli yapılan anket çalışmalarını raporluyordum; ziyaretçilerin görüşlerini ve önerilerini müze çalışanlarıyla paylaşıyordum.

Pera Müzesi'nde iş geliştirme projeleri sorumlusu olarak çalışırken Frankfurt'a gitmeye nasıl karar verdiniz?

Pera Müzesi'nde çok yoğun bir iş gündemim vardı. İletişim-pazarlama bölümü doğrudan SVİKV Kültür ve Sanat İşletmeleri'ne bağlı olduğu için, hem Pera Müzesi hem de İstanbul Araştırmaları Enstitüsü için çalışıyordum. Müzelerin ziyaretçilerle kurdukları ilişkilere odaklanmak istiyordum ama buna ayıracağ vakit yoktu. Bir yandan da akademiye özlem başladığı. Veriyle uğraşmayı seviyorum. Müze sosyolojisi yapmak istediğimi anladım ve doktora programı aramak üzere Frankfurt'a gittim.

Karşılaştığınız engeller oldu mu?

Almanca bilmediğim için ilk engel şüphesiz dil oldu. İkincisi de zamanlar Almanya'da çalışan kimseyi tanımıyor olmamdı. İlkini çözmek için dil kursuna gitmeye başladım. Beş ay kadar devam ettim. İkincisi için de İstanbul'daki çevrem yardımcı oldu. Yakın geçmişte ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi) Başkanı seçilen Suay Aksoy, beni Frankfurt Tarih Müzesi'nin direktörüne tanıştırdı ve sonrasında müzenin "Bibliothek der Alten" projesinin (BdA) ekibine dahil oldum. Gönüllü olarak çalışırken hem dilimi geliştirdim hem de insanlarla tanışmaya başladım.

Elif Çiğdem Artan

"Katılımcı projenin en güzel tarafı beraber öğrenebilme. Projeyi anlattığımda benim kadınlara bilgi aktardığım düşünülüyor. Oysa asıl ben onlardan öğreniyorum. Başlarda benden "Şimdi ne yapıyoruz?" sorusuna yanıt beklerlerdi. "Siz ne istiyorsanız onu" diye cevap verirdim. Artık bana GKB'den biriyim gibi davranıyorlar. Ki bu arada zaten öyleyim, onlardan biriyim. Kadının ve göçmenin."

"Bibliothek der Alten" projesinde ne gibi sorumluluklar üstleniyorsunuz?

Sanatsal bir hafıza projesi olan "Bibliothek der Alten"i Türkçeye "Yaşlılar Kütüphanesi" diye çevirebiliriz. Büyük kurumlara ya da ünlü kişiler yerine, sıradan bireylerin hayatına odaklanan alternatif bir tarih yazım projesi. Müze ekibi tarafından seçilen ya da müzeye başvuran kent sakinleri ve kurumlar, projenin yazarı olarak adlandırılıyor ve arşivde birer raf sahibi oluyorlar. Raftaki kutuların içine ne koyacakları, defterlerini nasıl dolduracakları tamamen yazarların inisiyatifinde. Bir araya getirilen bu materyaller 2105 yılına kadar müzede saklanacak. Arşiv aynı zamanda ziyaretçilere açık.

Projeye dahil olduğum ilk zamanlarda teslim edilen kutulardaki materyallerin dijitalleştirilmesi üzerine çalışıyordum. Dijital arşivin kategorileştirilmesi, alt yapısı, bakımı, ziyaretçiye sunumu gibi konular üzerine yoğunlaşmıştım.

Daha sonra Göçmen Kadınlar Birliği'nin hikayelerini ve dernek çalışmalarını bir araya getiren "BdA119" projesinde küratör olarak çalışmaya başlamanız nasıl oldu?

Almanya Göçmen Kadınlar Birliği (GKB), Frankfurt Müzesi'nden "BdA119" projesi için destek istediğinde, BdA'nın küratörü Dr. Angela Janneli, hem Türkçe bildiğim hem de arşiv konusunda deneyimli olduğum için beni önerdi. Göç ve kadın çalışmaları sosyolojide hep ilgilmi çeken konular olduğundan tereddütsüz kabul ettim ve projenin koordinatörü olarak çalışmaya başladım.

"BdA119", özünde bir arşiv projesi. BdA, "Bibliothek der Alten"ın kısaltması, 119 da raf numaramız. Haziran 2014'te başladık. GKB, Türkiye'den Almanya'ya göç eden kadınların örgütlenerek hak ve eşitlik taleplerini dile getirdikleri bir vakıf. Birçok kentte aktifler ve örgütlenmede emek harcayan herkes projenin bir parçası.

"BdA119'un internet sitesinde proje kapsamında Frankfurt Tarih Müzesi'nde çay saati düzenlediğiniz, birlikte kitaplar hazırladığınız yazıyor...

Başka ne tür etkinlikler yapıyorsunuz proje kapsamında?

Bu projede temel derdimiz bugüne kadar göçmenlerle ilgili anlatılan klasikleşmiş hikayelerin bilinmeyen taraflarını irdelemek. Bu nedenle konuya farklı açılardan yaklaşan birçok projemiz var. Yaratıcı yazarlık atölye çalışmaları, belgesel film hazırlıkları, koro çalışmaları... GKB kadın korosu Frankfurt'ta düzenlenen mahalle etkinliklerine de davet alıyor, sahneye çıkıp türküler seslendiriyor. Zaman zaman da sergiler düzenliyoruz. GKB'nin 10. yıl sergisi tamamlanan ilk projelerimizden biri. Ayrıca Kasım 2015'te Köln'de GKB'nin 10. yıl kutlamaları için bir sözlük hazırladık: "Göçmen Kadınlar Birliği'nin ABC'si: Dişil Bir Sözlük". Bütün bölgeler katkıda bulunduğu, yoğun ve zor geçen bir süreçti.

Böylesi katılımcı bir projede koordinatör ve küratör olarak sizin payınıza ne gibi sorumluluklar düşüyor?

Proje koordinatörü ve küratörü olarak benim görevim kadınlarla beraber çerçeveyi çizmek. İçerik yine kadınlar tarafından üretiliyor. Konuyu nasıl ele alacağımızı sürekli tartışarak kararlaştırıyoruz.

Katılımcı projenin en güzel tarafı ise beraber öğrenebilme. Projeyi anlattığımda hep benim kadınlara bilgi aktardığım düşünülüyor. Oysa asıl ben onlardan öğreniyorum. İlk başlarda benden "Şimdi ne yapıyoruz?" sorusuna yanıt beklerlerdi. Ben de, "Siz ne istiyorsanız onu" diye cevap verirdim. Artık bana GKB'den biriyim gibi davranıyorlar. Ki bu arada zaten öyleyim, onlardan biriyim. Kadının ve göçmenin. Benim profesyonel görevim işin yürütmesini sağlamak, gönü başvuruları için bütçeleri hazırlamak ve bir de hazırlık çalışmaları için atölyeler düzenlemek.

Tüm bunların yanı sıra Almanya'nın önde gelen burs organizasyonlarından Deutsche Forschungsgemeinschaft'ın (DFG) bursiyeri olarak Berlin Teknik Üniversitesi (TU Berlin), Metropolitan Çalışmalar Merkezi'nde kentler ve dijital arşivler üzerine doktora araştırması yürütüyorsunuz. Yurtdışında doktora yapmaya karar verenlerin karşılaştığı en büyük zorluk, burs bulmak. Siz burs ve doktora kabulüne nasıl vakif oldunuz?

Almanya'da doktora çalışması bizim Türkiye'de alıştığımız ya da daha yakından tanıdığımız Kuzey Amerika sistemi gibi değil. Önce bir doktora konunuz olması gerekiyor. Benimki de öyle başladı. Kent müzelerinin dijital arşivleri üzerine çalışmak istiyordum. Özellikle de kent hareketlerinden sonra dijital ortamda üretilen materyallerin arşivlenmesi üzerine odaklanmıştım. Çünkü bu materyaller, fotoğraf, video, infografik ya da sosyal medya paylaşımları olsun, ileride tarih yazımı için gerekli olacak tanıklıklar barındırıyor bünyesinde. Bu çerçevede başvurumu hazırladım. Buna 'expose' deniyor. En az 8-10 sayfalık akademik bir metin gibi düşünülebilir. Bir de Almanya'da

çok fazla hazır doktora programı yok. Genelde hazırladığınız araştırma konusuyla profesörlere gidiyorsunuz. O yüzden ilgili olabileceğini düşündüğüm herkese ulaştım ve her kuruma başvuru yaptım. Zor bir süreç oldu açıkçası. Araştırmamın içeriği Metropolitan Çalışmalar Merkezi'nin programıyla örtüştü ve kabul aldım. Burs, programa dahildi, dolayısıyla ayrı bir başvuru yapmam gerekmedi.

Kent arşivlerine ilginizin kaynağı ne?

"Bibliothek der Alten"de dijital materyaller üzerine yoğunlaştığım bir dönemde Gezi Parkı direnişi başladı. Parkın bir köşesinde de 'Devrim Müzesi' kurulmuştu. Kimi baret bırakmış, kimi boş gaz bombası kapsülü... Bir de internette dolaşan görsellerin çıktıkları üzerine çalışmaya karar verdim. Gerçi şu an kent müzelerinin arşivlerini incelemiyorum, daha çok otonom arşiv pratiklerinin İstanbul ve New York şehirlerinde karşılaştırmalı analizini yapıyorum. Dijital arşiv deyinince akıllara hemen dijitalleştirme geliyor. Oysa dijitalleştirmede asıl materyal, yani dokunulabilen materyal duruyor. Burada kritik olan, materyalin kaybolmadan kopyasını almak ve böylece materyali arşivlemek.

Şu anda zamanınızın ne kadarını Berlin'de geçiriyorsunuz? "BdA119" projesinin Frankfurt'ta olması programınızı nasıl etkiliyor?

Berlin'e taşınmam gündeme gelince projeyi bırakma ihtimali ortaya çıktı ama bunu hiç istemedim. GKB'deki kadınlara da çok minnettarım; bırakmam için destek oldular. Berlin-Frankfurt arası trenle üç buçuk saat sürüyor. Etkinlik olduğunda gidiyorum, gönü başvuruları gibi işleri uzaktan yapıyorum. Etkinlikler için bir araya geldiğimizde vakit kaybetmemek için hemen orada bir toplantı yapıyoruz. Zaman bulabildiğimizde de GKB Berlin'in çalışmalarına katılıyorum.

Bir de müzecilik hakkında ilginizi çeken bilgi ve haberleri biriktirdiğiniz Museumbuzzzy adında bir blogunuz var. Museumbuzzzy sizin için ne ifade ediyor, ileride farklı şekillerde ele almayı düşünüyor musunuz?

Museumbuzzzy, kişisel bir blog. Üzerine söz söylemek istediğim konuları ve farklı platformlarda yazdıklarımı biriktiriyorum. Herhangi bir yere bağlı çalışmadığım için özgürce yazabiliyorum. Bunun sıkıntısını çektiğini bildiğim meslektaşlarım var, o yüzden bu özgürlük bana iyi geliyor. Kendi aramızda tartıştığımız ama dile getirilmesi iş imkanı açısından sıkıntılı olan konuları da anlatmaya çalışıyorum. İleride daha sık yazmayı, daha fazla link biriktirmeyi planlıyorum.

Sadece kendi blogum için değil, Müzecilik Meslek Kuruluşu Derneği (MMKD) için de yazıyorum, çeviri yapıyorum. 2013 Haziran'ından beri de MMKD'nin dijital platformlar editör-

lüğünü yürütüyorum. MMKD, gönüllü çalışmaya dayalı profesyonel bir örgütlenme modeline sahip bir dernek ve ben de kurucu üyelerden biriyim. MMKD'nin misyon ve vizyonu kesişen projeler olduğunda MMKD'deki meslektaşlarımızla birlikte yürütüyorum. Örneğin geçtiğimiz dönem Afşin Altaylı'nın moderatörlüğünde "#MMKDSohbetleri Müzeciler Sahne Arkasını Anlatıyor" etkinlik serisini düzenledik. Ben kendi başıma iş yapmak çok hoşlanmıyorum. Grup halinde çalışınca üretim daha da zenginleşiyor.

Türkiye'yi sıklıkla ziyaret ediyor musunuz? Buradaki sanat piyasasını takip ediyor musunuz?

Doktora çalışmasına başlamadan önce daha sık ziyaret ediyordum. Şu an yılda bir veya iki kere gelebiliyorum. İstanbul'a geldiğimde mutlaka gösterimde olan sergileri gezmeye çalışıyorum. Ama takibim sadece bu ziyaretlerle sınırlı değil. Sosyal medya üzerinden haber alıyorum. Yurtdışındaki kurumlara da takip ediyorum. Kişisel zevklerime dayalı takip ettiğim sanatçılar tabii ki var ama ben daha çok müzecilik pratikleri açısından yaklaşıyorum konuya. Sergileri gezerken de, bir mesleki deformasyon örneği olarak içeriğe odaklanmadan önce mutlaka sergi mekanını gözlemliyorum.

Kariyerinizi Türkiye'de sürdürmeyi düşünüyor musunuz?

Çok uzun vadeli planlar yapmıyorum. Doktora araştırmamı tamamladıktan sonra nerede, nasıl bir iş imkanı çıkarabileceğim. Biraz ona göre şekillenecek. Yurtdışında yapmak istediğim projeler, anlatmak istediğim hikayeler biter mi bu da önemli. Türkiye zaten uzun vadeli plan yapmanıza imkan veren bir yapıya da ne yazık ki sahip değil.

Sizce İstanbul bir zamanlar umut edildiği gibi potansiyelini gerçekleştirip bir kültür-sanat merkezi haline geldi mi? Ya da bu konuma erişmesi için ne gibi olanaklara sahip olması lazım?

Bu konu uzun uzun tartışılabilir. Evet veya hayır diye bir yanıt vermek mümkün değil. Bir kere umut edilen potansiyel neydi? 2007'de lisans bitirme tezimde bu konuyu müzelerde tüketim kültürü üzerinden ele almıştım. Bir müzeyi neden ziyaret ediyoruz? Başka perspektifler de var, mesela yurtdışıyla ilişkiler nasıl? Türkiye'ye çok fazla sergi geliyor ama yurtdışında Türkiye'den temsililerin oranı nedir? Kentin şekillenmesi olarak bakıyorsak, burada net olan bir durum var: Kentisel dönüşümün bir parçası olarak kullanılıyor kültür-sanat mekanları. Geçtiğimiz günlerde AVM'lerde sergi hazırlamayı tartıştığımız mesela. Evet, AVM kâr amacı güden bir yapılanma. Ancak şehir çeperinde oturanların kentle ilişkisine baktığımızda, kendilerine yakın alanlarda, AVM'lerde sergi açılması onlar için bir hizmet. Dolayısıyla kentleşme ekseninde bakıldığında niceliksel değil, niteliksel değerlendirme yapılması gerekiyor. Bu da aslında temelde ziyaretçi araştırmalarının konusudur. Ben bugüne kadar müzelerin ziyaret edilme motivasyonlarına dair araştırma yaptım. Hep belli yanıtlar çıktı. Hacim belli yani. Dolayısıyla müzeyi niye ziyaret etmiyorlar, asıl ona bakmak gerekir. O zaman bu umut edilen ile var olan arasındaki ilişkiyi görebiliriz.

IstanbulArtNews

Aylık Sanat Gazetesi
Eylül, 2016 Sayı: 34

İmtiyaz Sahibi: Pilevneli Proje ve Danışmanlık Ltd. Şti. adına
Murat Pilevneli

Genel Yayınlar Direktörü: Yasemin Bay
yasemin@istanbulartnews.com

İAN Yayın Yönetmeni: Özlem Altunok
ozlem@istanbulartnews.com

Yazı İşleri Müdürü: Nilüfer Şaşmaz
nilufer@istanbulartnews.com

Piyasa Eki Editörü: Elvin Yural
elvin@istanbulartnews.com

Tasarım Uygulama: Hüseyin Aktürk
huseyin@istanbulartnews.com

Reklam:
reklam@istanbulartnews.com

Müşteri İlişkileri ve Abonelik:
abone@istanbulartnews.com

İdari Koordinatör: Kaan Çongaralı
kaan@pilevneli.com

Hukuk Danışmanı:
Av. Ahmet Coban
ahmetcoban@cobanhukuk.com

Yönetim Yeri:
Sinpaşa Mahallesi Süleyman Seba Caddesi
No:16 Beşiktaş / İstanbul

İletişim:
T: +90 (212) 259 03 94
F: +90 (212) 259 03 95
info@istanbulartnews.com

Bastırıldığı yer:
Dünya Süper Veb Ofset A.Ş.
"Globus" Dünya Basınevi 100. Yıl Mah.
Bağcılar - İST.
Tel: 0212 440 24 24

Yayın türü: Aylık süreli
ISSN: 2148-1105

Istanbul Art News ve buna bağlı ekleri Pilevneli Proje ve Danışmanlık Ltd. Şti. tarafından yayımlanmıştır. Bu yayında yer alan yazı ve fotoğrafların tüm hakları kredi sahiplerine veya İstanbul Art News'e aittir. İzinsiz alınıp yayımlanamaz. Tüm yazı ve görsellerinden izinsiz sahibi sorumludur. İlanların sorumluluğu ilan sahiplerine aittir.